

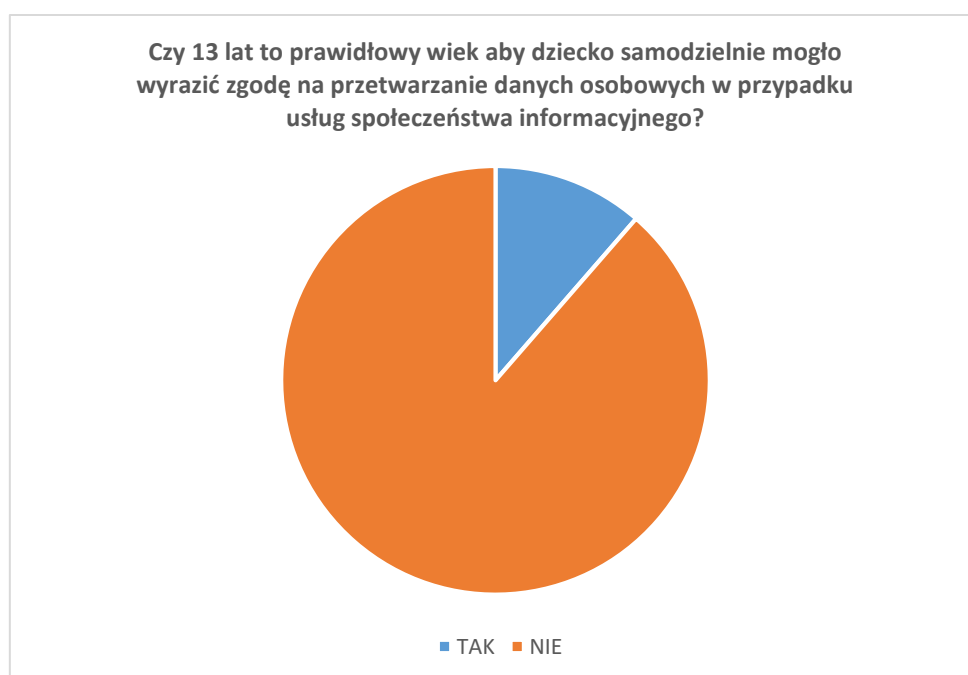

**Analiza opinii uczestników VII edycji Programu
„Twoje dane – Twoja sprawa” na temat wieku dziecka w kwestii wyrażania przez
nie zgody na przetwarzanie danych osobowych w świetle ogólnego
rozporządzenia o ochronie danych.**

Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych zaprosił uczestników VII edycji Ogólnopolskiego Programu Edukacyjnego „Twoje dane – Twoja sprawa” (rok szkolny 2016/2017), którego celem jest podnoszenie kompetencji pedagogów w zakresie wiedzy na temat ochrony danych osobowych i prywatności, do przedstawienia opinii dotyczącej wieku dziecka w sprawie wyrażania przez nie zgody na przetwarzanie danych osobowych w świetle ogólnego rozporządzenia o ochronie danych.

Odpowiedzi na pytanie **czy 13 lat to prawidłowy wiek aby dziecko samodzielnie mogło wyrazić zgodę na przetwarzanie danych osobowych w przypadku usług społeczeństwa informacyjnego** udzieliło 79 placówek oświatowych, z których tylko 9 (11%) opowiedziało się za 13 rokiem życia, jako odpowiednim aby dziecko mogło samodzielnie wyrazić zgodę na przetwarzanie danych osobowych w przypadku korzystania z usług społeczeństwa informacyjnego. Jednak większość placówek oświatowych nie zgodziła się na obniżenie wieku do lat 13 i mocno zaakcentowała potrzebę podwyższenia wieku do lat 16. Tak więc pozostałe 70 placówek (89%) odniosło się krytycznie do takiego założenia, twierdząc niejednokrotnie, że dopiero 16 lat jest wiekiem odpowiednim na tego typu decyzje. Tylko nieliczni wskazywali 15 lat, a niektórzy nawet lat 18, jako odpowiedni wiek na podejmowanie decyzji dotyczącej zgody na przetwarzanie danych osobowych.

Opinie przesłane przez pedagogów odzwierciedla poniższy wykres.

Z przesłanych przez nauczycieli opinii wynika, że większość z nich uważa, że 13-latek nie jest gotowy (biorąc pod uwagę poziom jego rozwoju w wieku lat 13) na wyrażanie zgody w przypadku korzystania z usług społeczeństwa informacyjnego. Nieliczna grupa nauczycieli opowiedziała się za 13 rokiem życia, jako odpowiednim na samodzielne podejmowanie przez dziecko decyzji w kwestii zgody na korzystanie z usług społeczeństwa informacyjnego. Ich argumentacja była jednak znacznie mniej rozbudowana.

Niemniej jednak, bez względu na swoje poglądy dotyczące ustalenia wieku w którym dziecko mogłoby samodzielnie odpowiadać za własne działania w przypadku korzystania z usług społeczeństwa informacyjnego, nauczyciele w wielu przypadkach twierdzili, że potrzeba edukowania już od najmłodszych lat w zakresie ochrony danych osobowych i prywatności jest priorytetowa.

Przekazane argumenty za 16 rokiem życia

Z doświadczeń i obserwacji nauczycieli wynika iż dzieci w wieku 13 lat nie mają wystarczającej wiedzy z zakresu ochrony danych osobowych. Nie znają konsekwencji udostępniania swoich danych osobowych oraz wykorzystywania i przetwarzania danych osobowych kolegów i koleżanek. Brak podstawowej wiedzy dotyczącej znaczenia ujawniania swoich danych powoduje, że nie są w stanie świadomie wyrazić zgody na ich przetwarzanie.

Nauczyciele podczas przeprowadzanych zajęć, warsztatów i rozmów z uczniami obserwują bardzo niską świadomość na temat odpowiedzialności związanej z korzystaniem z portali społecznościowych. Dzieci umieszczają informacje o sobie bez refleksji, „klikając” zgody mechanicznie, nie czytając treści tego co akceptują i na co wyrażają zgodę. Korzystając z portali myślą, że są anonimowi i to powoduje iż łatwiej ujawniają informacje z obszaru danych wrażliwych. W wieku 13 lat dzieci nie mają dobrze rozwiniętej i pogłębionej autorefleksji oraz myślenia i wnioskowania dotyczącego ponoszenia konsekwencji swoich decyzji w przyszłości.

Pedagodzy twierdzą, że pomimo iż młode pokolenie jest pokoleniem informacyjnym, idealnie poruszającym się w nowościach technologicznych, ma ograniczoną wiedzę z dziedziny praw i obowiązków obywatelskich, czyta bardzo niechętnie i często bez zrozumienia oraz przyznaje się, że nie czyta regulaminów. Oczywiście wiadomo, że dzieci w wieku 13 – 16 lat mają często większą wiedzę na temat technologii informatycznych niż ich rodzice, ale rozwagi, mądrości życiowej, roztropności, przewidywania konsekwencji swojego działania itp. dopiero się uczą. Poza tym ich wiedza jest często niedokładna, niepokładana i niewystarczająca. Rodzice, jeśli będą musieli wydać swoją zgodę, być może zainteresują się tym, co robi dziecko, czym się interesuje, co przegląda w sieci itp.

13 lat to wiek gdy dziecko osiąga tzw. ograniczoną zdolność do czynności prawnych i może dokonywać drobnych czynności powszechnie zawieranych w obrocie cywilnoprawnym. Jednak zgoda na przetwarzanie danych osobowych do nich nie należy. Jednocześnie zgoda na przetwarzanie danych osobowych jest wyrażeniem woli, które prowadzi za sobą konsekwencje prawne a dzieci w wieku 13 lat są jeszcze niedojrzałe do podejmowania takiej decyzji. Zagrożeń w sieci i życiu codziennym jest tak dużo, iż bardzo łatwo można wplątać się w niebezpieczne sytuacje. Wiek 16 lat dla dzieci to optymalna granica, gdzie tak naprawdę młodzi ludzie mogą dopiero zdawać sobie sprawę z czyhających na nich niebezpieczeństw.

Mając na względzie dobro uczniów/dzieci, nauczyciele są zdania, że rodzice 13-latków powinni czuwać nad zapewnieniem ochrony prywatności swoich dzieci (zgoda na przetwarzanie danych osobowych wyrażona przez osoby małoletnie pozostaje bezskutecznym oświadczeniem woli do czasu jej potwierdzenia przez rodziców, czy też opiekunów prawnych małoletnich).

Początek okresu dojrzewania u nastolatków to czas zmian związanych z inną niż dotąd percepcją świata zewnętrznego, własnego stosunku do otaczającej rzeczywistości oraz spostrzegania samego siebie. Ambiwalencja, jak również labilność emocjonalna występujące w tym okresie mogą mieć znaczący wpływ na podejmowane przez małoletnich decyzje.

Dzieci w wieku 13 lat są bardzo niedojrzałe, prezentują zachowania jeszcze mocno infantylne, których wstydzą się już dwa lata później...

Dzieci związane dotąd silnie z rodzicami/dziadkami, zaczynają zwracać się w stronę swoich rówieśników. Tym samym pojawia się u nich, naszych 13-latków, silne poczucie przynależności do grupy rówieśniczej, co powoduje, że dzieci bardziej zaczynają słuchać siebie nawzajem, niż rodziców. Zaczynają poszukiwać innych autorytetów niż najbliższa rodzina i to właśnie może być powodem ich łatwowierności i obdarzania zaufaniem obcych, do których szybko mogą się „przekonać”. Ta społeczna, emocjonalna i umysłowa biegunowość (niestabilność) nie służy racjonalnemu spojrzeniu na świat, a tym bardziej nie służy podejmowaniu samodzielnych już decyzji. Młody człowiek, w wieku 13 czy nawet 14 lat, nie umie przewidzieć, że w tzw. realu zdarzają się rzeczy niebezpieczne i nieoczekiwane, które wymagają często od człowieka JUŻ DOROSŁEGO odpowiedzialności i konsekwencji za takie czy inne działania.

Młody człowiek, który przejawia bardzo przeciwstawne zachowania, raz pragnie kontaktu z innymi ludźmi, za chwilę szuka samotności, raz jest pewny siebie, a za chwilę przygnębiony czy załamany, nie jest zdolny samodzielnie podejmować prawidłowych decyzji, a tym samym nie powinien jeszcze sam wyrażać zgody na jakiegokolwiek działania, które mogą przecież nieść ze sobą również fatalne skutki. Ten nasz 13 latek NIE JEST tak do końca WIARYGODNY, nie można bezgranicznie na nim polegać z uwagi na tę chwiejność zachowania.....Dlatego dajmy mu możliwość bycia JESZCZE dzieckiem i nie

obarczajmy go dodatkowym stresem i nie pozwólmy mu zachłysnąć się SWOBODĄ, którą może opacznie rozumieć.”

Nowe ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych obejmuje najmłodszych szczególną ochroną. Uznając, że dzieci są mniej świadome swoich praw oraz zagrożeń związanych z przetwarzaniem danych osobowych, dziecko które nie ukończyło lat 16, powinno korzystać z portali społecznościowych i innych podobnych usług jedynie za zgodą rodziców/prawnych opiekunów.

Nauczyciele podkreślają, że 13 - 15 letnie dziecko wymaga do swojego prawidłowego rozwoju poczucia bezpieczeństwa zarówno fizycznego, jak i psychicznego i emocjonalnego. Udostępnianie swoich danych w Internecie bez zgody i wiedzy rodziców pozbawia więc dziecko ochronnego parasola i naraża bezpośrednio na zagrożenia płynące z sieci (pedofilia, hejtowanie, wyśmiewanie, nękanie i inne).

Udostępnianie swoich danych osobowych w celu rejestracji do gry, czy też portali społecznościowych, czy wreszcie do zakupów elektronicznych bez wiedzy i zgody rodziców jest poszerzeniem dostępu do i tak już szeroko otwartych drzwi e-uzależnień (Raport NIK w zakresie fonoholizmu i e -uzależnień). Poza tym rejestracja do gier bez zgody i wiedzy rodziców całkowicie pozbawi rodziców kontroli nad tym w jakie gry angażuje się dziecko. Dodatkowo badania z ostatnich lat wskazują na poważne zagrożenie wirtualnego hazardu (zakupy punktów w grze za które otrzymuje się dodatkowe, oczywiście wirtualne gadżety).

Badania psychologiczne i neurologiczne wskazują, że dzieci w wieku 12- 16 lat nie powinny korzystać z urządzeń elektronicznych typu tablet, telefon, komputer dłużej niż dwie godziny dziennie. Młodzi ludzie bardzo szybko uzależniają się od Internetu, portali społecznościowych zatracając życie rzeczywiste. Istnieje prosta zależność: im wcześniej dziecko zaczyna korzystać z ww. urządzeń i możliwości Internetu tym szybciej się uzależnia. Powinniśmy raczej pracować nad rozwojem umiejętności społecznych naszych dzieci niż obniżać wiek udostępniania swoich danych osobowych, który spowoduje jeszcze większą eskalację zjawiska e-uzależnienia i wycofania z życia społecznego.

Młody człowiek, znacznie podatniejszy na chęć popisania się, czy puszczenia wodzy młodzieńczej fantazji, jest znacznie bardziej narażony na popełnienie błędu o bardzo poważnych konsekwencjach. Dlatego też nauczyciele uważają, że 16 lat jest to minimalny wiek na umożliwienie młodemu człowiekowi podejmowania samodzielnej decyzji w przypadku korzystania z usług społeczeństwa informacyjnego. Trzy lata w rozwoju młodego człowieka to bardzo dużo i lepiej nie zaniżać granicy wiekowej do lat 13.

Głosy napływające z placówek oświatowych były niejednokrotnie odzwierciedleniem opinii całych rad pedagogicznych, a także grona rodziców. Nauczyciele jednogłośnie optowali za podwyższeniem granicy wieku do lat 16, a nawet w niektórych przypadkach pełnym podniesieniu tego wieku do 18 lat. Również rodzice w zdecydowanej większości popierali wiek 16 lat. Co więcej, nauczyciele przeprowadzili ankietę w jednej ze szkół

ponadgimnazjalnych, gdzie również uczniowie w 80 % stwierdzili, że 13 lat to za mało aby móc decydować o udostępnianiu danych osobowych przy korzystaniu z usług społeczeństwa informacyjnego (100 uczniów wzięło udział w ankiecie).

Przekazane argumenty za 13 rokiem życia

Nauczyciele zgodni, że 13 rok życia jest już odpowiedni na wyrażenie przez dziecko zgody na przetwarzanie danych osobowych w przypadku usług społeczeństwa informacyjnego stwierdzili, że jest to spójne z odpowiedzialnością karną nieletnich. Wskazywali na realia w których dzieci w coraz młodszym wieku korzystają z portali społecznościowych, zakładają konta dla graczy oraz korzystają z innych usług społeczeństwa informacyjnego. Podkreślali, że takie działania uczą dzieci odpowiedzialności za swoje wybory.

Nauczyciele opowiadający się za 13 rokiem życia argumentowali swoje zdanie faktem posiadania przez małoletnich w wieku poniżej 13 lat konta na portalach społecznościowych, także tym, że już dzieci robią zakupy przez Internet. Pomimo edukacji rodziców jak i dzieci, chęć „bycia” w sieci jest tak duża, że niejednokrotnie dzieci są zdeterminowane do podawania fałszywych danych osobowych aby tylko móc się zarejestrować w danym serwisie, grze itp., a ustalenie granicy wieku 16 lat może doprowadzić do jeszcze większej ilości fałszowania danych.

Niemniej jednak, nauczyciele opowiadający się za obniżeniem wieku dzieci do 13 lat w kwestii wyrażania zgody na korzystanie z usług społeczeństwa informacyjnego wskazywali na potrzebę edukowania rodziców oraz uczniów już wieku lat 10 i młodszych dzieci odnośnie praw i obowiązków w sieci. Uważają oni, że problem tkwi nie w wieku dziecka lecz w stopniu jego uświadomienia pod kątem zagrożeń, co z kolei związane jest z prowadzeniem właściwej edukacji, która powinna i musi być prowadzona już na poziomie wczesnoszkolnym. Współcześnie dzieci korzystają z multimediiów od najmłodszych lat. Dostęp do Internetu jest już prawie nieograniczony i dzieci od najmłodszych lat z niego korzystają, nie tylko w celu korzystania z gier, słuchania muzyki itp. ale także w celach edukacyjnych. Należy zatem systematycznie prowadzić edukację w zakresie zagrożeń związanych z Internetem oraz udostępnianiem danych osobowych. Jeżeli dziecko będzie posiadało odpowiednią wiedzę i będzie świadome zagrożeń, nie będzie to miało znaczenia, czy powinno mieć 13 lat czy więcej, aby wyrazić zgodę na przetwarzanie danych osobowych.

Młodzież powinna mieć możliwość udostępniania swoich danych na potrzeby społeczeństwa informacyjnego (udział w portalach społecznościowych, korzystanie z poczty elektronicznej, korzystanie z gier on-line) od 13 roku życia z pewnymi zastrzeżeniami stwierdza jeden z nauczycieli. Młodzież w tym wieku korzysta faktycznie na

co dzień z wymienionych form aktywności w sieci w celach zarówno towarzyskich, rozrywkowych, jak i edukacyjnych. 13 lat to również wiek przejmowania częściowej odpowiedzialności karnej przez młodzież, co wymaga znajomości i uznania norm i przepisów prawa również w odniesieniu do Internetu. W celu zachowania bezpieczeństwa młodzież powinna być edukowana w zakresie zagrożeń internetowych przed ukończeniem 13 roku życia poprzez zajęcia szkolne oraz kampanie społecznościowe a dane udostępniane przez młodzież w wieku 13-18 lat powinny być szczególnie chronione przez prawo przed przetwarzaniem ich w celach komercyjnych (profilowanie, lokalizowanie itp.) lub niezgodnych z prawem.

Podstawa programowa a rozporządzenie o ochronie danych osobowych

Przytoczenia w niniejszym dokumencie wymaga opinia informująca o problemie dostrzeżonym przez jedną z nauczycielek, iż w podstawie programowej dotyczącej zajęć komputerowych dla klas IV-VI szkoły podstawowej (9-11 lat) w wymaganiach ogólnych jest zapisane, że dziecko powinno umieć komunikować się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych. Natomiast wymagania szczegółowe kładą nacisk na umiejętność komunikowania się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych, kiedy uczeń „potrafi komunikować się za pomocą poczty elektronicznej, stosując podstawowe zasady netykiety oraz korzystać z poczty elektronicznej przy realizacji projektów (klasowych, szkolnych lub międzyszkolnych) z różnych dziedzin, np. związanych z ekologią, środowiskiem geograficznym, historią lub zagadnieniami dotyczącymi spraw lokalnych.”

W związku z powyższym już 9-10 letnie dzieci w szkole zakładają konta pocztowe bo wymaga tego podstawa programowa czyli bez zgody rodziców, tak więc zagadnienia zapisane w podstawie programowej wymagają zharmonizowania z nowym ogólnym rozporządzeniem o ochronie danych.

Zakończenie

Trwają prace nad krajową reformą ochrony danych osobowych w Polsce, która jest spowodowana przyjęciem przez Komisję Europejską rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).

Należy wskazać, iż ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych stanowi, że korzystanie przez dzieci poniżej 16 roku życia z usług społeczeństwa informacyjnego, będzie możliwe dopiero po wyrażeniu lub zaaprobowaniu takiej zgody przez rodziców albo opiekunów prawnych. Przewiduje jednak, że państwa członkowskie mogą w swoim prawie ustanowić niższą granicę wiekową – musi ona jednak wynosić co najmniej 13 lat.

Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, kierując się szczególną troską o ochronę danych osobowych i prywatności najmłodszych, w dniu 9 lutego 2017 r. zorganizował wspólnie z Rzecznikiem Praw Dziecka seminarium eksperckie pt.: **„Zgoda dziecka na przetwarzanie danych osobowych w świetle ogólnego rozporządzenia o ochronie danych”**, inicjując tym samym dyskusję na temat tej ważnej kwestii. Podczas seminarium debatowano **od ilu lat dzieci powinny móc same wyrażać zgodę na wykorzystanie ich danych osobowych na potrzeby korzystania z usług społeczeństwa informacyjnego** (m.in. udział w portalach społecznościowych, korzystanie z poczty elektronicznej, korzystanie z gier on-line). W spotkaniu udział wzięli eksperci z różnych dziedzin i osoby reprezentujące różne urzędy, w tym Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Cyfryzacji oraz Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Eksperci podkreślają, że dzieci powinny być szczególnie chronione, przede wszystkim przed określonymi treściami. Dlatego zaniżanie wieku, w którym mogą one samodzielnie wyrażać zgodę na korzystanie z usług społeczeństwa informacyjnego, może okazać się niebezpieczne.

Kontynuacją zapoczątkowanej w dniu 9 lutego 2017 r. dyskusji było zwrócenie się przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych do pedagogów o uzyskanie opinii w przedmiotowej sprawie, a wyniki tej ankiety przedstawione zostały powyżej.